

M a r e d e D é u

DEL CARME

"Invoqueu tan bona mare pescadors fills de Cambrils"

Cedida per Josep M. Sanja

Imatge de la Mare de Déu del Carme que va ser destruïda durant la Guerra Civil.

A molts pobles costaners de Catalunya, la Mare de Déu del Carme és patrona dels pescadors, si bé en els pobles d'interior també és patrona d'altres col·lectius.

A Cambrils els pescadors i les seves famílies s'encomanaven, i s'encomanen, a aquesta Verge per demanar-li salut i protecció davant els perills de tempestes.

Dins el cicle festiu d'estiu de Cambrils, el dia 16 de juliol se celebra la festa del Carme. Festa que ha estat sotmesa a grans canvis, ja que des d'un inici fou concebuda amb un caire estrictament religiós, com a manifestació de la religiositat popular, que produïa, així, una interrelació festa-creença. La festa però ha anat evolucionant i els elements religiosos s'han flexibilitzat i s'han introduït progressivament elements de caire més profà i festiu.

ELS MÉS VELL RECORDEN

L'anunci de la festivitat es feia dins l'església pel capellà el diumenge abans. Quan la campana de l'església tocava "les batallades" (eren els últims tres tocs) volia dir que la missa solemne en honor a la Mare de Déu del Carme estava a punt de començar i la gent s'afanyava per no fer tard, eren les 11h: "la mare ens deia: afanyeu-vos que ja toquen les batallades i farem tard a missa", ens explica un informant.

A les 17h es resava el rosari, majoritàriament per dones, les quals havien de portar un habillatge característic per poder entrar a l'església, sotmès a l'estricta control del capellà. Aquest habillatge estava format per "manguitos", mitges i mantellina negres. Els "manguitos" eren unes mànigues supletòries que les dones es col·locaven als braços per tal que aquests no quedessin al descobert (cal destacar que era el mes de juliol i tothom anava amb màniga curta)

Ja més entrada la tarda, entre les 18 o 19h, s'iniciava la processó, acte més destacat per la solemnitat i respecte amb què es realitzava. La imatge era treta de l'església a espatlles de quatre pescadors vestits amb la muda dels diumenges.

Com que la processó es feia per terra, la imatge era portada pels carrers del barri marítim.

Núm. 4

FULL DIVULGATIU DE CULTURA TRADICIONAL I POPULAR DE CAMBRILS

l'anjub

Un primer itinerari fou:

- sortida de la parròquia
- carrer del Carme
- carrer de Miramar
- cap al sorral
- carrer Sant Jordi
- Plaça Catalunya
- Església.

A q u e s t recorregut va anar variant a mesura que el poble s'anava engrandint. Durant la postguerra els pescadors van ser substituïts per xiquets cambrilenes que havien acabat o que en aquell moment estaven fent el "servici militar" a la marina, així el mossèn, amb motiu de l'acte, demanava aquests xiquets a la base militar i d'aquesta manera aquests joves disfrutaven d'uns dies de permís i disposaven del vestit de "marinos".

L'element principal de la processó era la imatge situada al centre; dels seus costats sortien unes cintes de color blau cel que eren agafades per les xiquetes que havien fet la primera comunió. El pas de la imatge anava avançant a mesura que la canalla anava tirant pètals de flors.

Darrere la imatge, i en segon terme, hi havia les autoritats eclesiàstiques, les **majorales del Carme** i les **filles de Maria** amb els respectius pendons i els ciris a les mans, i per últim les autoritats civils i militars.

Als laterals anaven caminant per ordre successiu la canalla, les dones amb mantellina blanca o negra segons si eren fadrines o casades i els homes. Pel mig del seguici, hi havia els "arregladors" que cuidaven l'ordre i la correcta distribució de la processó.

L'element principal de la processó era la imatge situada al centre, dels seus costats sortien unes cintes de color blau cel que eren agafades per les xiquetes que havien fet la primera comunió.

Cedida per Joana Espinart

LES MAJORALES

Vinculades estretament a l'església i relacionades amb la figura de la mare de Déu, existien dues **associacions de dones**: les

Filles de Maria i la Confraria del Carme. La primera la constituïen un grup de dones fadrines, l'activitat de les quals es duia a terme bàsicament durant el mes de Maria. El seu distintiu era una cinta de color blau cel amb una medalla de la Puríssima, imatge reproduïda també en el pendó. Un cop es casaven passaven automàticament, si bé no de forma obligatòria, a formar part de la Confraria del Carme, dintre de la qual, existia un petit nucli format a principis de segle, per tres dones anomenades "**Majorales**" que tenien com activitat principal anar a cobrar la quota de les sòcies de la Confraria. Els diners obtinguts eren destinats a cobrir les despeses de l'església i concretament les de la processó del Carme.

Durant la postguerra, el nombre de Majorales s'amplià a sis, fins i tot vuit, així com també el nombre d'activitats, la qual cosa posa de manifest l'existència d'una estructura

organitzativa més sòlida.

Algunes d'aquestes activitats foren: fer la vetlla als difunts sense família, cobrar la quota de la cera per la Candelera, venda d'escapularis el dia de la festivitat... El distintiu d'aquesta Confraria era una cinta de color marró i blanca amb una medalla de la Mare de Déu del Carme i el respectiu pendó d'iguals característiques.

"...existia un petit nucli format a principis de segle per tres dones anomenades "Majorales", que tenien com activitat principal anar a cobrar la quota de les sòcies de la Confraria"

CANTS I GOJOS

Un altre element indispensable en una festa, ja sigui profana o religiosa, són els cants i melodies populars. En aquest cas en concret, la major part del poble era creient i els cants i gojos que es cantaven durant el desenvolupament de la processó eren coneguts. El goig és un gènere poètic l'origen del qual es remunta a l'edat mitjana; és posat normalment sota l'advocació d'un sant o d'una marededéu d'una parròquia i en ell es canten les seves virtuts i guariments. Un dels gojos a la mare de Déu del Carme que encara recorden els cambrilenes de més edat és el següent:

*'Glòria i honor
oh regina del Carme!
cantem, cantem
amb dolç i sant amor,
mare estimada, refugi i consol,
glòria i honor
princesa de Sió.*

*L'escapulari, oh mare d'amor!
és relicari de salvació.
Porteu-lo sempre damunt del pit,
porteu-lo sempre com arma forta,
fins a morir.*

Alguns dels cants de processó invocant a la Mare de Déu són:

*Hermosura del Carmel
de Sió glòria complida
empareu-nos en la vida
i en la mort deu-nos el cel.*

.....

*Oh verge Maria,
mare del bon Déu,
voldreu abrigar-nos dins vostre mantell.
Quin consol, oh mare!
d'estar aprop de vós,
feu que visqui sempre dins del vostre cor*

Darrere la imatge, i en segon terme, hi havia les autoritats eclesiàstiques, les majores del Carme i les filles de Maria amb els respectius pendons i els ciris a les mans, i per últim les autoritats civils i militars

Cedito per Pilar Vicens

Cedito per Pilar Vicens

Cedito per M. Irene Bertró

Cedito per Teresa Mena

A dalt, filles de Maria (dècada dels 40). Al mig, a l'esquerra, majores de la Mare de Déu del Carme (any 1948). A sota, a l'esquerra, filles de Maria (any 1960). A la dreta portadors de la imatge (sense datar)

DEVOCIÓ MARINERA

A molts pobles costaners de Catalunya, la Mare de Déu del Carme és patrona dels pescadors, si bé en els pobles d'interior és també patrona d'altres col·lectius. A Cambrils els pescadors i les seves famílies s'encomanaven a aquesta advocació per demanar-li salut i protecció davant els perills de tempestes, culte que també es manifestava cap a la Mare de Déu del Camí. Actualment, alguns pescadors creuen que la barca portadora de la imatge durant el recorregut per mar tindrà sort i fortuna en el guany propi del treball quotidià.

L'escapulari, bona mostra d'aquesta devoció, era una peça de roba que els pescadors es penjaven al coll mitjançant un cordill, amb la fe que els protegiria davant de les dificultats. Eren confeccionats per les monges de clausura de Tarragona. Un cop el mossèn els beneïa, les Majores els posaven a la venda el dia de la festivitat, com ja hem dit abans.

La petició de protecció i la referència a l'escapulari és una idea que es repeteix constantment en els cants i gojos. Aquesta estrofa, extreta d'un goig a la Mare de Déu del Carme, així ho demostra:

*Mare de Déu del Carme,
invoqueu tan bona mare
pescadors fills de Cambrils
que la barca sempre empari
quan s'enfila mar endins,
amb sa testa timonera
vencereu l'abim cruel*

Els informants guarden especial record de l'any en què se celebrà la processó sense l'assistència dels infants a causa de l'epidèmia de poliomielitis que afectà la zona. La processó va ser molt participativa i especialment emotiva.

RELIGIOSITAT I CANVI SOCIAL

Tant abans com ara les activitats giren entorn la devoció i la fe que mostren els cambrilenes envers la Mare de Déu del Carme.

Des de la seva reconstrucció, després de la guerra civil, la festivitat evoluciona i s'introdueixen progressivament elements profans. Però la Mare de Déu del Carme es continua venerant i amb un desig que perduri la celebració.

Constatem iniciatives de restauració de la imatge, venda de pins per a les flors de la processó -que han substituït els escapularis- i en definitiva, una modernització de la festa, amb la finalitat que no es perdi. Així, per exemple, en la dècada dels seixanta se celebrava ball de tarda a la sala del Pòsit, com ja era habitual els diumenges i festius. Des de l'any 1969 al 1978 no hi ha exteriorització de la festa fora de l'església. Tampoc es fa processó. Però a partir de 1979 una de les activitats que va dur a terme

l'Associació de Veïns de Sant Pere, fou potenciar la cultura popular en general i en concret recuperar les festes que s'havien deixat de celebrar, dins les quals es troba la festivitat del Carme. Una de les innovacions més destacades que van introduir fou la processó per mar, davant la impossibilitat de fer-la per terra com a conseqüència de factors de tipus urbanístic i turístic.

La processó marítima, si bé va tenir en compte els precedents, va adquirir un caire més profà que religiós, a causa de l'absència de l'autoritat eclesiàstica, la substitució dels cants de veneració per la Salve marinera i la desaparició de la Confraria. D'altra banda la festivitat no se centrava en un sol dia i la processó formava part d'una sèrie d'actes que ampliaven la durada de la festa: ball popular, cantada d'havaneres, castells de sorra, concurs de romescaires... L'abans i l'ara d'aquesta festivitat ens fa pensar en multitud de canvis socials que han condicionat les transformacions.

El principal factor que influeix sobre la cultura popular, en general a la costa catalana, és el turisme. Precisament és un fet relacionat amb el turisme el que interromp la processó durant molts anys. La gent del poble es mostrava solemne i respectuosa amb aquell acte sagrat, a causa de la devoció a la imatge. Els informants relaten l'«incident», a finals dels anys seixanta d'una turista amb "bikini" que es va posar al bell mig de la processó quan passava pel carrer Consolat de Mar, a fer fotografies: "...com si se'n burlessin de la imatge", diu un dels que ens explica el fet. El mossèn va decidir suspendre la processó del Carme pel barri a causa d'aquest tipus d'anècdotes però també per una impossibilitat física cada cop més important: circular en processó pels carrers principals en plena època estival. Un altre factor de canvi va ser la implantació (a la força) d'un aparell polític-administratiu que pressuposava anul·lar tota

La festa ha sobreviscut al canvi social, però ha adquirit noves funcions i nous continguts

Arxiu Revista Cambrils

manifestació de catalanitat. Ens referim a l'època de forta repressió franquista, moment on es pretén homogeneïtzar tot allò referit a la cultura popular. I és així que es tradueixen al castellà els gojos i els cants a la Mare de Déu, augmenta considerablement la presència militar i d'autoritats civils i eclesiàstiques a la processó i s'exagera el puritanisme de l'acte. Actualment la processó per mar ha tingut continuïtat; consisteix en un recorregut que fan les barques guarnides i afilerades fins a fora del moll, una de les quals porta la Mare de Déu a bord. Els gojos s'han canviat per la Salve Marinera (himne de la Marina) que els portadors canten quan, després de la processó, es torna a l'església. La lletra d'aquest himne és la següent:

*Salve, estrella de los mares,
de los mares iris
de eterna ventura.*

*Salve, fénix de hermosura,
madre del divino amor.*

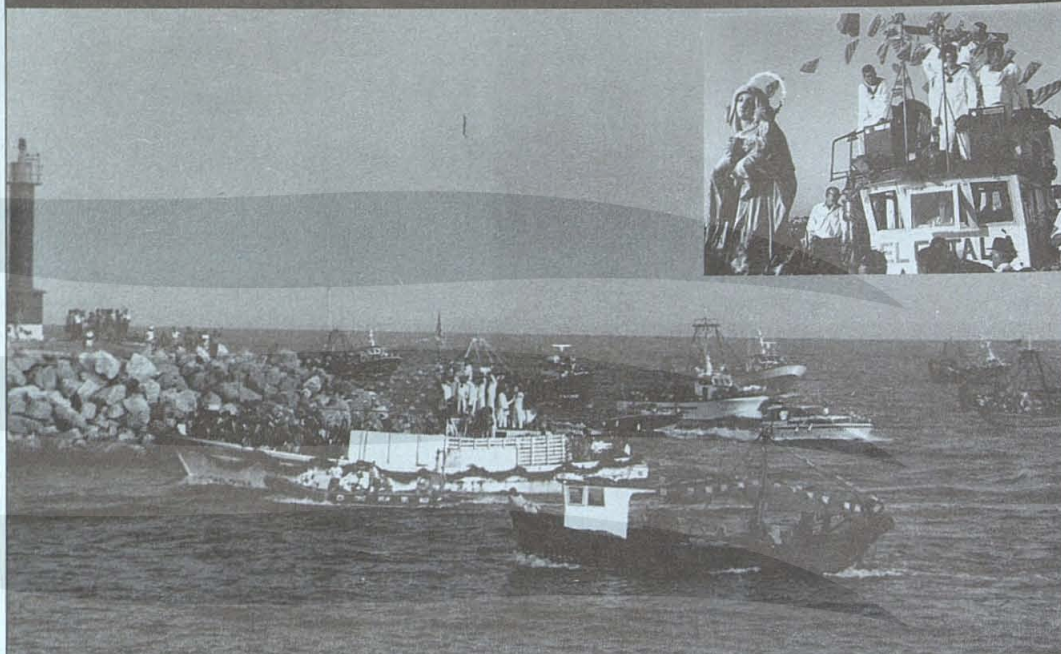
*De tu pueblo
a los pesares
tu clemencia da consuelo.*

*Fervoroso llegue al cielo
y hasta ti, y hasta ti
nuestro clamor.*

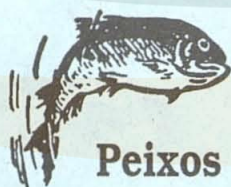
*Salve, Salve,
estrella de los mares (bis)
Salve, salve, salve, salve.*

Cal destacar la incorporació d'elements populars de festa a la processó: gegants, grallers... Això posa de manifest que la celebració de la festivitat del Carme és més popular i alegre que en el període de postguerra. La festa ha sobreviscut al canvi social, però ha adquirit noves funcions i nous continguts. Podem dir que s'ha acomodat: s'ha desacralitzat, malgrat que es manté la devoció i actua de mecanisme de cohesió entre els habitants que hi participen.

Actualment la processó per mar ha tingut continuïtat; consisteix en un recorregut que fan les barques guarnides i afilarades fins fora el moll, una de les quals porta la Mare de Déu

Arxiu Revista Cambrils

Peixos Savall, S.A.

Xavi Savall

— EL MILLOR PEIX FRESC —

Pau Casals, 10 - 43850 CAMBRILS PORT
Tel. 36 01 22 Llotja Tel. 36 45 96

LA TORRADA

DRASSANES, 19
TEL. 79 11 72
43850 PORT DE CAMBRILS

BAR-RESTAURANT

JOSEP IGLESIAS, 40-BLOC B-L-1
TEL. 79 51 71 TEL. I FAX 79 51 72
RESIDENCIAL GOLF DE SANT JORDI
43850 (LA LLOSA) CAMBRILS

Ullibreria i Paprereria

SERRA

Cardenal Vidal i Barraquer, 12
Av. Diputació, s/n
Tels. 36 02 63 - 79 32 87
CAMBRILS